

تأثیر مکتب نگارگری ترکمانان شیراز بر نگاره‌های نسخه نعمت‌نامه در هند (با رویکرد سپهر نشانه‌ای لوتمان)

فتانه محمودی^۱، سعید اخوانی^۲، هامون مهدوی^۳

^۱دانشیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

^۲دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.

^۳دانش‌آموخته کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران.
(تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۲/۴، تاریخ پذیرش نهایی: ۹۷/۶/۲۶)

چکیده

از دیرباز دو تمدن بزرگ ایران و هند بارها در طول تاریخ، سنت‌های فرهنگی خود را باهم به اشتراک گذاشته‌اند. نگارگری یکی از مقوله‌های هنری است که در این بین دستخوش تغییرات و امتزاج در ساختار و محتوای فرهنگی شده است. این مقاله، ضمن بررسی نسخه نعمت‌نامه، کتاب دست‌نویس آشپزی در هند که توسط نگارگران ایرانی مصور شده است، به تأثیرات ویژگی‌های هنر نگارگری مکتب ترکمانان شیراز بر این نسخه می‌پردازد. مسئله‌ای که در این پژوهش مطرح می‌شود این است که: چگونه می‌توان تأثیر نظام نشانه‌ای نگارگری مکتب ترکمانان شیراز بر نگاره‌های نسخه نعمت‌نامه در هند را با رویکرد سپهر نشانه‌ای مورد خوانش قرار داد؟ هدف مقاله‌ی حاضر این است تا مسئله‌ی تأثیر نگارگری دوره‌ی تیموری در تقابل با نگارگری هند مورد بررسی قرار گیرد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی با رویکرد نشانه‌شناسی فرهنگی لوتمان بوده و با استفاده از تطبیق هم‌زمانی ویژگی‌های نگاره‌های نعمت‌نامه و مکتب ترکمانان شیراز، به نشانه‌های تأثیرات ایران بر نگارگری هند اشاره کرده است. نتیجه پژوهش حاکی از آن است که نسخه نعمت‌نامه باقیمانده از دوره سلطان غیاث‌الدین، بیانگر حضور نقاشان و نگارگران ایرانی مکتب شیراز در دربار شاه ماندو است. تأثیرات ویژگی‌های نگارگری ترکمانان و انواع سبک آشپزی ایرانی در تصویرگری نعمت‌نامه حضوری پررنگ دارند.

واژه‌های کلیدی

نگارگری مکتب شیراز، نعمت‌نامه، نگارگری هند، سپهر نشانه‌ای.

مقدمه

لوتمان (۲۰۰۶)، عناصری در بین دو نظام نشانه‌ای، مبادله شده و با عبور از مرز نشانه‌ای و ورود به سپهر نشانه‌ای درون، از ماهیت نشانه‌ای برخوردار می‌شوند. این نشانه‌ها در فضای درون با مواجهه با سازوکار ترجمه، به جذب یا طرد در درون سپهر نشانه‌ای منتهی می‌شوند. بر این اساس، آثار نگارگری ایران مکتب ترکمانان و نعمت‌نامه که به‌عنوان نمونه موردی انتخاب شده‌اند، به‌مثابه عناصری هستند که از طریق کوچ هنرمندان ایرانی، از مرز نشانه‌ای عبور کرده و از این طریق ماهیت نشانه‌ای پیدا کرده‌اند. سازوکار جذب یا طرد این آثار هنری در سپهر نشانه‌ای کشور هند بررسی خواهد شد و از طریق تحلیل دلالت‌های معنایی این آثار، انتقال ویژگی‌های هنری و فرهنگی در آن‌ها مورد خوانش قرار خواهد گرفت.

بر اساس روابط متقابلی که کشور ایران و هند داشته‌اند، دو ملت دارای اساطیر مشترکی هستند. میترا از اساطیر مشترک تمدن هند و ایران، مظهر پیمان، دوستی و روشنی است (شایگان، ۱۳۶۲، ۵۲). در این تحقیق برای پرداختن به مسئله چگونگی ارتباط فرهنگی این تمدن‌ها، تلاش شده است تا چند اثر نگارگری کتاب نعمت‌نامه در هند، در خصوص ویژگی‌های مشترکی که با نگارگری ایران دارند از منظر سپهر نشانه‌ای مورد تحلیل و بررسی قرار بگیرد. در این مقاله، تقابل دو حکومت ایران و هند به‌مثابه دو نظام نشانه‌ای متقابل (درون / بیرون) و «فرهنگ» به‌عنوان مرز جداکننده‌ی آن‌ها با روش نشانه‌شناسی و استفاده از الگویی که در سپهر نشانه‌ای ارائه شده است (نمودار ۱)، مورد تحلیل قرار خواهد گرفت. طبق نظریه یوری

پیشینه تحقیق

نشانه‌شناسی مورد مطالعه قرار می‌گیرد (Posner, 2004, 56). لوتمان در مکتب تارتو-مسکو در سال ۱۹۷۳ در مورد تعریف نشانه‌شناسی فرهنگی، ارتباط نظام‌های نشانه‌ای در ملل و تمدن‌های متفاوت را شرط اصلی دانست (تورپ، ۱۳۹۰، ۲۳). لوتمان و اوسپنسکی در مقاله در باب سازوکار نشانه‌شناسی فرهنگی، واژه فرهنگ را روش تمیز دادن فرهنگ از نافرنگ می‌دانند (لوتمان و اوسپنسکی، ۱۳۹۰، ۴۲). سپهر نشانه‌ای از منظر لوتمان به‌عنوان رشته‌ای منسجم و چندوجهی است که مرزهای درون و بیرون سپهر را از هم متمایز می‌کند. سپهر نشانه‌ای، نظام نشانه‌ای موجود را نظامی چندوجهی متشکل از نشانه‌ها در نظر می‌گیرد که فضای نشانه‌ای بیرون از مرزهای آن با نشانه‌های درون سپهر متفاوت هستند (Lotman, 2005, 206-208). مفهوم سپهر نشانه‌ای لوتمان شامل «متن»، «فضا» و «فرهنگ» است که همراه با تعامل زبانی و ترجمه فرهنگی درون‌متنی کاربرد دارد (Randviir, 2007, 142)؛ بنابراین مفهوم فرهنگ دارای اهمیت بسیاری است. فرهنگ، زنجیره‌ای از نشانه‌های معنادار است که کارکردهای متفاوتی در متون دارند؛ متونی که سازنده نظام نشانه‌ای هستند (Torop, 2002a, 400). فرهنگ یک کشور دارای نظامی خاص است که فرهنگ مهاجم را به عنوان آشوب و بی‌نظمی تلقی نموده و در مقابل پذیرش آن ایستادگی می‌کنند (Ljungberg, 2003, 640) (نمودار ۱). نظام نشانه‌ای یک تمدن در مرکز و هسته آن خالص بوده و نشانه‌های «فرهنگ دیگری» با عبور از مرزهای سپهر نشانه‌ای، خود را به هسته نزدیک نموده و تمایل به امتزاج با نشانه‌های سرزمین میزبان را دارد و این امر در گذر زمان تغییرات فرهنگی را سبب می‌شود (cf. Parasecoli, 2011, 653). سپهر نشانه‌ای از منظر تروپ سبب انتقال فرهنگ‌ها از نظام نشانه‌ای بیرون از فضای نشانه‌ای به داخل آن نظام می‌شوند (Torop, 2002b, 803).

درزی و پاکتچی (۱۳۹۳) در مقاله نقش ترجمه فرهنگی در مطالعات میان‌رشته‌ای با تأکید بر الگوهای نشانه‌شناسی فرهنگی، به اهمیت ارتباطات فرهنگی در زبان شناسی تأکیده داشته و این مطالعه میان رشته‌ای را از ملزومات مطالعات فرهنگی دانسته‌اند. برومند (۱۳۹۴) در مقاله کورنوکیویا در سپهر نشانه‌ای عصر اشکانی، معنا و دلالت ضمنی کورنوکیویا با رویکرد نشانه‌شناسی فرهنگی را، در عرصه‌ی سپهر نشانه‌ای دوره‌ی اشکانی بررسی کرده است. فلاح و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله چالش عناصر هویت ساز سرزمین مادری و میزبان در فضاهای بیناگفتمانی مهاجرت در رمان‌های ادبیات مهاجرت فارسی، می‌کوشند واژه مهاجرت را در دو ادبیات متفاوت از دو سرزمین مورد تحلیل و مقایسه قرار دهند. برامکی و سجودی (۱۳۹۴) در مقاله عروس مهاجرت‌تبیست هویت فرهنگی «خود» در سرزمین میزبان از طریق فرایند دیگری سازی در منظومه خسرو و شیرین نظامی، به نقش شیرین در داستان خسرو و شیرین به عنوان فرد مهاجر پردازند. در این پژوهش شیرین دچار مشکلات بسیار در فرهنگی غیر خودی شده و ناخودآگاه به سمت دیگربودگی می‌رود؛ اما مقاومت وی در راستای عدم به حاشیه رانده شدن توسط سرزمین میزبان، او را دچار چالش کرده است. اما پژوهش حاضر در ادامه‌ی پژوهش‌های انجام‌گرفته، در پی ارائه‌ی خوانشی روش‌مند و عمیق تر از نگاره‌های نعمت‌نامه با استفاده از رویکرد سپهر نشانه‌ای است تا از آن طریق به تأثیر نشانه‌های فرهنگی نگارگری مکتب ترکمانان شیراز بر نگارگری مکتب هند بپردازد.

مبانی نظری تحقیق

سپهر نشانه‌ای

عملکرد نشانه‌ها در شکل‌گیری یک نظام نشانه‌ای در علم

و خودش در قصر با نوازندگان، زنان و دختران زیبا و مقامات عالی رتبه به خوش‌گذرانی مشغول شد و به دختران، رقص، آواز، آشپزی، نواختن فلوت و گاهی کشتی‌گیری، بسته به استعدادشان آموزش داده می‌شد. شهرماندو در آن زمان به نام «شادی آباد» معروف شد. علاوه بر اینکه دختران مایه سرگرمی شاه بودند، او ارتش پانصدنفری زنان برده حبشی زره‌پوش و مسلح به شمشیر تجهیز کرد. برخی از باهوش‌ترین دختران برده برای آموزش‌های خاص در نظر گرفته شده و هنگام صرف غذا با شاه همراه می‌شدند و عده‌ای هم جهت کار در کارخانه‌ها و به‌عنوان حسابدار به‌کارگماشته شدند. بدون اغراق حدود شانزده هزار دختر خدمه در خدمت شاه بودند. در بسیاری از پنجاه نگاره کتاب نعمت‌نامه، خود شاه در کنار خدمه و آشپزها نشان داده شده است.

کتاب نعمت‌نامه در مورد دستورالعمل طبخ غذا برای سلطان است. کتاب در ابتدا توسط سلطان ماندو^۲ (مادها پرادش)، سلطان غیاث‌الدین جمع‌آوری شده و سپس به وسیله پسر و جانشین او ناصرالدین شاه بدان افزوده و کامل شده است. این نسخه به نظر می‌رسد در سال ۱۵۶۲ بعد از میلاد هنگامی که اکبر شاه مغول بر «باز بهادر»^۳ شاه ماندو غلبه کرده است، از آنجا خارج شده است. بعضی از صفحات این نسخه قبل از ورود به لندن ناپدید شده یا بر اثر رطوبت کلمات آن محوشده است (Titley, 2005, 23).

روش پژوهش

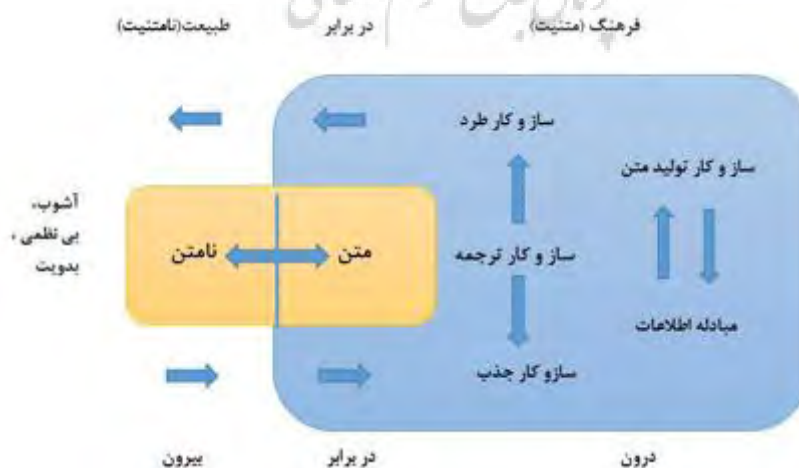
این مقاله با روش توصیفی-تحلیلی و با رویکرد سپهر‌نشانه‌ای نگاشته شده است. تقابل میان حکومت ایران و هند طبق مدل نظری سپهر‌نشانه‌ای ترسیم گردیده و آثار هنری انتخاب شده به‌عنوان عناصر نشانه‌ای، مورد سنجش و تحلیل قرار گرفته است. جامعه، نمونه و شیوه انتخاب موارد (نمونه‌گیری) در این پژوهش، جامعه و فضای نشانه‌ای حاصل از تقابل دو نظام فرهنگی ایران و هند است. در این تحقیق کیفی، نمونه‌گیری هدفمند به‌کاربرده شد. تعدادی از نگاره‌های نعمت‌نامه برای نمونه سازوکار جذب انتخاب شده است. گزینش نمونه‌ها به حدی است که اشباع اطلاعات صورت گیرد.

سبک نگارگری ترکمانان

سبک ترکمانان با تأثیرپذیری از عناصر بومی مناطق هرات و مازندران، دارای ویژگی‌هایی از جمله پیکره‌های بزرگ، بدون تناسب و گاهی با به‌کارگیری رنگ‌های خالص، کاربرد تقارن در ترکیب‌بندی و نیز طراحی با جزئیات دقیق است (پاکباز، ۱۳۷۹، ۷۷). این مکتب در طول پنجاه سال توسط ترکمانان در غرب و مرکز ایران شکل گرفت. ترکمن‌های «قراقویونلو» و «آق قویونلو» فاقد سنتی خاص در نقاشی بودند و در طی تهاجمات به دیگر ممالک، هنرمندان آنها را با خود به اسارت می‌بردند. به همین علت با نسخه‌های گوناگونی که نگاره‌های آن ترکیبی از سبک‌های متفاوت است روبرو می‌شویم (Robinson, 1993, 107). تلاش این نقاشان، مکتب نگارگری ترکمان را بوجود آورده و تعدادی از آثار ارزشمند خلق شده و به جا مانده است. تلفیقی از سبک هنری مکتب شیراز، تبریز و ایلخانی و تأثیر نقاشان پیشین هرات که در کارگاه «پیربداق» به خلق نگارگری برای او به کارگمارده شدند زمینه‌های شکل‌گیری این سبک را پدید آورده اند. (آژند، ۱۳۸۱).

نعمت‌نامه

نعمت‌نامه نسخه منحصر به فردی است که در تاریخ ۱۴۹۵-۱۵۰۵ بعد از میلاد در زمان سلطنت سلطان غیاث‌الدین خلجی (۱۴۶۹-۱۵۰۰) م. ب. و پسرش ناصرالدین شاه (۱۵۰۰-۱۵۱۰) م. ب. نوشته شده است (Skelton, 1959; Titley, 2005). پس از خروج تیمور از دهلی نو در سال ۱۳۹۸ بعد از میلاد که نویدبخش فروپاشی حکومت متمرکز مسلمانان در هند بود، مالوا در مرکز هند حکمران یکی از ایالات مستقل به پایتختی ماندو شد. محمدشاه پدر سلطان غیاث‌الدین، به‌عنوان حاکم مالوا در سال ۱۴۶۹ بعد از میلاد، موفق به برقراری حکومتی سخاوتمند و عدالت‌گستر شد. سلطان غیاث‌الدین اعلام کرد که پس از سی، چهار سال حمایت از پدرش محمدشاه، هم اکنون تصمیم به گسترش محدوده پادشاهی خود نداشته و باقی عمرش را صرف لذت بردن از زندگی می‌کند. لذا پسرش ناصرالدین را به جانشینی خود برگزیده

نمودار ۱- روند تحلیل نگاره‌های نسخه نعمت‌نامه با الگوی سپهر‌نشانه‌ای.

مأخذ: (سنسون، ۱۳۹۰، ۷۶)

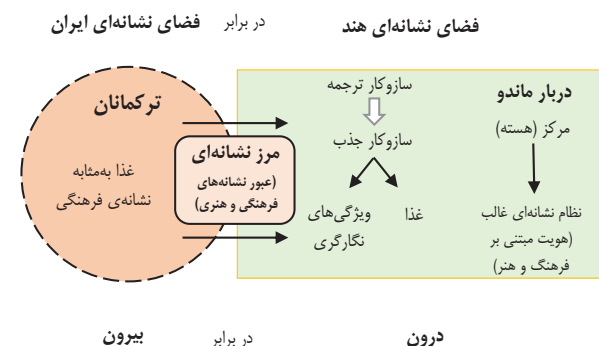
بحث و یافته‌ها

ترسیم فضای نشانه‌ای ایران/ هند

نشانه‌شناسی فرهنگی که نظریه‌ی سپهر نشانه‌ای ذیل آن مطرح شده است، معطوف به شناخت و مطالعه‌ی دو فرهنگ متقابل است. این دو فضای فرهنگی که در تقابل باهم شکل می‌گیرند، به وسیله‌ی یک مرز (مفهومی) از یکدیگر متمایز می‌شوند. به این ترتیب، می‌توان با کاربرد نظریه سپهر نشانه‌ای به تحلیل ارتباطات میان این دو حکومت طبق مدل مفهومی ترسیم شده در (نمودار ۲) پرداخت که در آن، کشور هند فضای درون، کشور ایران فضای بیرون، و فرهنگ و هنر را به عنوان مرز جداکننده‌ی این دو فضای نشانه‌ای در نظر گرفت. هر فضای نشانه‌ای در داخل خود از چندین نظام نشانه‌ای تشکیل شده است. «ارتباط بین هسته و حاشیه، ویژگی سیستمی سپهر نشانه‌ای است و نظام‌های خودی نشانه‌ای فرهنگ میزبان در مرکز (هسته) قرار دارند» (لوتمان، ۱۳۹۰، ۲۳۷). در کشور هند با توجه به اینکه فرهنگ، نقشی تعیین‌کننده ایفا می‌کند، در هسته سپهر نشانه‌ای قرار دارد و هویت مبتنی بر هنر و فرهنگ، نظام نشانه‌ای غالب محسوب می‌گردد. انطباق تقابل (هند/ ایران) با الگوی مکتب تارتو در نمودار ۲ نشان داده شده است.

جذب ویژگی‌های هنری نگارگری ترکمانان در سپهر نشانه‌ای هند

در کنار نقاشی، هنر خطاطی نیز مورد توجه پادشاهان گورکانی قرار گرفت. هنرمندان خطاط همراه با هنرمندان نقاش به سرزمین هند مهاجرت کرده و آثار ارزشمندی را در این سرزمین ایجاد نمودند. (دستگردی نصرآبادی، ۱۳۶۳، ۲۰۸) از زیباترین نمونه‌های خطاطی هنرمندان ایرانی عهد گورکانی، خطاطی امانت خان شیرازی بر کتیبه‌های تاج محل است. یکی دیگر از جنبه‌های هنر ایرانی که مورد توجه پادشاهان هند قرار گرفت، هنر تصویرسازی متون یا مینیاتور بود. در دوران حکومت اکبرشاه از پادشاهان گورکانی، بسیاری از متون تاریخی، ادبی و مذهبی ایران توسط هنرمندان ایرانی و هندی به تصویر کشیده شد. ترکیب رنگ، چهره‌پردازی، لباس و نحوه استفاده از طبیعت، بیانگر تأثیر سبک هنر نقاشی ایرانی در شبه قاره است. (Titley, 1983)

نمودار ۲- ترسیم مدل مفهومی سپهر نشانه‌ای هند و ایران بر طبق الگوی مکتب تارتو.

206). در دوره صفویه، مهاجرت هنرمندان به دیگر ممالک به دلیل رفتارهای نامناسب پادشاهان صفوی با شاعران و نویسندگان بوده است (مرتضایی، ۱۳۸۷، ۲۷۱). دوره نخستین اعتلای نقاشی ایران، عصر سلطان حسین بایقراست. بابت تمایل داشت که تعدادی از هنرمندان ایرانی را با خود به افغانستان و هند ببرد و شاه طهماسب موافق نبود، اما سخت‌گیری‌های حکام صفوی به هنرمندان و وعده‌های همایون به آنان، زمینه‌های کوچ هنرمندان از جمله میرمصور و میرسیدعلی را فراهم نمود (غروی، ۱۳۴۸، ۳۱). اکبرشاه تعداد زیادی نسخ ادبی و تاریخی به کارگاه سلطنتی سفارش و دستور داد تا بسیاری از آثار کلاسیک زبان فارسی تصویرنگاری شوند، مترجمان زیادی را به خدمت گرفت تا تعدادی از متون سانسکریت را به فارسی ترجمه کنند. همایون شاه احترام بسیاری برای میرسید علی و دیگر هنرمندان ایرانی قائل بود (قاضی احمد قمی، ۱۳۸۳، ۱۴۰). در دربار جهانگیر، هنرمندان ایرانی زیادی مورد احترام وی حضور داشتند. ابوالحسن پسر آقا رضا ایرانی و مهاجر از هرات به دربار مغول‌ها بود، به همراه دیگر نقاشان ارزشمند مورد احترام دربار هند مغولی بودند» (Ziauddin, 2005, 276).

عناصر فرهنگی و نظام نشانه‌ای غذا

ارتباط بین غذا و فرهنگ به قدری نزدیک است که از آن به عنوان الگویی برای ارزیابی فرهنگ‌های دیگر استفاده می‌شود (سجودی، ۱۳۸۵، ۶). هر فرهنگ، طیف گسترده‌ای از غذاها را دارد. در تایلند، کامبوج و بسیاری از کشورهای آسیایی، مصرف لارو، ملخ و حشرات دیگر، در پیرو خوردن همستر و گوشت لاما معمول است. در آفریقا و استرالیا برخی قبایل مار مصرف می‌کنند. همان‌طور که ذکر شد، انسان‌ها اول از همه برای زنده ماندن غذا می‌خورند اما در حوزه اجتماعی، غذا به معنای فراتر از کارکرد پایه آن به عنوان تغذیه دارد (cf. Danesi, 2004, 194). از نقطه نظر نشانه‌شناسی فرهنگی لوتمان و مکتب تارتو، سنت‌های آشپزی و شیوه‌های آن، بخشی از سپهر نشانه‌ای و قلمرویی است که در آن نشانه‌شناسی (و در نتیجه تولید، تبادل و دریافت کلیه اطلاعات و ارتباطات) وجود دارد. در تنظیمات فرهنگی در واقع، انواع مختلف غذا، تکنیک‌های آشپزی، مناسبات غذایی و مراسم «نشانه‌ها و متونی هستند که بخشی از شبکه وسیع معانی فرهنگی را دارا هستند» (Danesi, 2006, 533). نخستین جنبه‌ای که وابستگی غذا به نشانه‌شناسی را نشان می‌دهد، تمایزی است که بین آنچه خوراکی بوده و آنچه نیست قائل می‌شود (Fischler, 1980).

نشانه‌شناسی غذا توسط انسان‌شناسان، جامعه‌شناسان، مورخان، زبان‌شناسان و روان‌شناسانی چون بارت^۴، لوی اشتراوس^۵، گریماس^۶، فلوچ^۷، بوآتو^۸، مارونه^۹ و فونتانی^{۱۰} مورد مطالعه قرار گرفته است. در واقع تجزیه و تحلیل رفتارهای مرتبط با غذا، به موارد مختلف در نشانه‌شناسی اجتماعی مربوط می‌شود (Cobley & Randviir, 2009)؛ بنابراین غذاها در تجزیه و تحلیل ویژگی‌های فرهنگ جوامع معاصر بسیار جالب است، جایی که جهانی‌سازی غذا، مهاجرت و سفرها، برخوردهای بسیار، تقاطع‌ها و درگیری‌های میان

استفاده شود، درعین حال یک سیستم ارتباطی، مجموعه‌ای از تصاویر، پروتکل استفاده شده در موقعیت‌های رفتاری است» (Counihan & Van Esterik, 2013, 4). در برخی از نگاره‌ها بخصوص چند مینیاتور اول، کلمه‌ای به عنوان راهنما، فعالیت‌های خاص در نگاره را نشان می‌دهد. به عنوان مثال کلمه «سمبوسه» که در یک نگاره نوشته شده است، برای آماده‌سازی سمبوسه است. در بسیاری از صحنه‌ها سلطان غیاث‌الدین شخصاً بر اعمال آشپزها نظارت دارد. متن نسخه ترکیبی از اردو و فارسی بوده و به خط نسخ نوشته شده است. مطالب کتاب در مورد پخت و پز انواع غذای لذیذ و همچنین جهت درمان بیماری و افزایش دهنده قوای سلطان و درباریان است. بخش‌های مهمی در مورد تهیه برگ فوفل و همچنین مشاوری در مورد تدارکات برای سفر، شکار و جنگ بوده است.

مواد لازم برای دستورالعمل‌ها و راه‌حل‌های متنوع و متعدد برای آشپزی موجود هستند که شامل آدامس، رزین، میوه، برگ، پوست درخت، ساقه، ریشه، غده، آب میوه، شهد، گرده، دانه و آجیل گیاهان و درختان و همچنین مواد خاص مانند سبوس، بامبو و پوسته معطر خرد شده یک نوع نرم تن آب شیرین در میان مواد مشاهده می‌شود. دستورالعمل برای مواد معطر همچنین شامل رب‌ها و سس معطر و پودر اسانس طعم‌دهنده نیز در کتاب اشاره شده‌اند. همچنین هشدارهای جدی در مورد خطر خوردن ماهی‌ها و یا جویدن فوفل که امکان ابتلا به بیماری‌های خاص بوده و لیست طولی از مواد غذایی که باید با شیر خورده شوند، وجود دارند. باین حال، اکثریت بیشتر دستورالعمل‌ها سودمند هستند، به حدی که گاهی اوقات با نظرانی مانند «این غذا خوشمزه است» یا «این مورد علاقه سلطان غیاث‌الدین است» به اتمام رسیده است. قابل توجه است که چگونه بسیاری از دستورالعمل‌های پخت و پز، امروزه نزدیک به پانصد سال بعد، هنوز مورد استفاده هستند (Titley, 2005, 33).

فرهنگ‌های مختلف غذا را به ارمغان آورده است. لوتمان (1984)، سپهر نشانه‌ای را به صورت فضاهای محیطی بیان می‌کند که در آن عناصر جدید می‌توانند به عنوان مفاهیم پویایی پذیرفته شوند و نشانه‌ای غالب در زمینه‌های اصلی سیستم‌هایی باشند که در آن‌ها قرار گرفته‌اند. ارتباط بین هسته و مرزهای سپهر به طور پیوسته وجود دارد و با عناصر محیطی که به سمت مرکز حرکت می‌کند، مذاکره می‌شود و در طول زمان تغییر می‌کند. غذاها در تمام سطوح سپهر، به خودی خود به عنوان یک گروه به طور هم‌زمان در گفتمان فرهنگی (به عنوان بخشی از سپهر) درگیر هستند (Lotman, 1990, 225).

نظام نشانه‌ای غذا در نگاره‌های نعمت نامه

متن کتاب نعمت نامه، مطالبی منحصر به فرد در مورد زندگی درباری سلطان هند در قرن پانزدهم است. تنها یک نسخه از این کتاب در مجموعه شرقی هندی در موزه کتابخانه بریتانیا موجود است. این نسخه خطی، دارای پنجاه نقاشی مینیاتور است که بسیاری از آن‌ها سلطان غیاث شاهی را به تصویر کشیده است. زنان دربار در حال تهیه و سرو غذای مورد علاقه سلطان هستند. در حالی که متن کتاب در مورد دستورالعمل طبخ غذای هندی است اما نگارگری آن، ذائقه هنر ایرانی را دارد که توسط نقاشان ایرانی که در دربار سلطان غیاث‌الدین مشغول بودند، ترسیم شده است. نظر به اینکه کتاب نعمت نامه دستور آشپزی است، از منظر رویکرد نشانه‌شناسی فرهنگی قابل خوانش است. «نشانه‌شناسی مواد غذایی» مبین این است که می‌توانیم در مورد نشانه‌های موجود در غذا صحبت کنیم: غذا فقط یک ماده برای بقا و تغذیه نیست، بلکه بخشی از یک سیستم گدگذاری است که در آن فرآیندهای معنی و تفسیر به شدت دخیل است. رولان بارت می‌گوید: «غذا نه تنها مجموعه‌ای از محصولات است که می‌تواند برای مطالعات آماری یا تغذیه‌ای

جدول ۱- تأثیرات نگارگری مکتب ترکمانان بر نگارگری نسخه نعمت نامه در هند.

ویژگی‌ها	تأثیرات ترکمانان بر نعمت نامه
ترکیب بندی	۱- شیوه‌ای از طراحی که در آن به خط تأکید کمتری شده است. ۲- طراحی سنجیده که کل عناصر موجود در نقاشی را به صورت اجزایی از یک طرح کمابیش تزیینی درآورده است.
ویژگی پیکره‌ها	۱- چهره‌ها عاطفی و احساسی هستند ۲- پیکره‌ها فریه و خپل هستند ۳- سرهای بزرگ دارند ۴- چهره‌های پرهیجان دارند
تزیینات گیاهی و جانوری	۱- نوک صخره‌های اسفنجی به شکل سرانسان و حیوان درآمده است. ۲- منظره برانسان برتری دارد. ۳- فرشی از گل و گیاه در سراسر زمین گسترده است. ۴- شکل بندی ویژه ابرها که به شکل گل و پنبه و صخره‌ها و درختان است. ۵- سبزینه‌های قراردادی و هندسی و گیاهان ساده و افق صخره‌ای مشاهده می‌گردند.
کاربرد رنگ‌ها	۱- استفاده از رنگ زرد یا سبز ملایم دیده می‌شود. ۲- زمینه با رنگ بندی ملایم همراه با سبزینه‌های قراردادی است. ۳- استفاده از رنگ‌های درخشان و جاندار کاربرد داشته است. ۴- رنگ‌های غنی و مهیج بکار رفته‌اند.

بررسی نمونه‌های موردی

نمونه ۱- نگاره صحنه شکار سلطان غیاث‌الدین (تصویر ۱)

سلطان غیاث‌الدین و ملازمان حامل تاج و تخت، سلاح و افرادی با شاهین در دست، در حال شکار هستند. در این نسخه نگارگری، ترسیم جانوران به شیوه خام دست نگارگری مکتب ترکمانان شیراز (۱۴۳۰) میلادی است. تأکید کمتر بر روی خطوط دیده می‌شود. در پس‌زمینه فرشی از گل و گیاه مشاهده می‌شود. تمامی چهره‌های پیکره‌ها به شیوه ایرانی بوده و فقط چهره شاه هندی است. این نگاره در مورد مقررات و تاکتیک‌های مورد استفاده در هنگام شکار است. در این نگاره، آثار هنری تولید شده در نظام نشانه‌ای هند از مؤلفه‌های هویتی نظام نشانه‌ای مکتب ترکمانان برخوردار شده

است. سپهر نشانه‌ای سرزمین هند، ویژگی هنری نگارگری ایرانی مهمان را به نظام نشانه‌شناختی خود (میزبان) ترجمه کرده است. در این سازوکار ویژگی‌های نگاره‌های ترکمانان شیراز جذب نگارگری هند در دربار شاه ماندو شده است.

نمونه ۲- نگاره صحنه استراحت سلطان غیاث‌الدین (تصویر ۲)

در این نگاره، سلطان غیاث‌الدین در فضای باز در حال استراحت است. لباس سفید پوشیده و ملازمان با چهره‌های ایرانی اطراف وی را احاطه کرده‌اند. پس‌زمینه پر از عناصر گیاهی و ابرهای پیچان چینی به شیوه مکتب شیراز به چشم می‌خورد. رنگ مسلط نگاره زرد و سبز به شیوه ترکمانان است. خوردن غذاهایی برای افزایش قوت پادشاه در حاشیه دستور غذایی این نگاره توصیه شده است

<p>تصویر ۲- طبخ سوپ و خورشت قیمه. (Titley, 2005, 82)</p>	<p>تصویر ۱- صحنه استراحت سلطان غیاث‌الدین. (Titley, 2005, 73)</p>	<p>تصویر ۱- صحنه شکار سلطان غیاث‌الدین. (Titley, 2005, 55)</p>

<p>تصویر ۵- طرز تهیه سمبوسه. (Titley, 2005, 62)</p>	<p>تصویر ۴- طرز تهیه حریبه و شربت. (Titley, 2005, 85)</p>

نمونه ۵- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سمبوسه (تصویر ۵)
 در این نگاره، سلطان در باغ بر روی صندلی نشسته است. دو نفر در حال آشپزی بر روی زمین نشسته‌اند که چهره هندی و ایرانی دارند. به نظر می‌رسد غذایی شبیه به سمبوسه درست کرده‌اند. تعدادی ملازم نیز در حال پیشکش ظرف سمبوسه به سلطان هستند. فردی که ظرف سمبوسه در دست دارد، چهره ایرانی داشته و پشت سراو دو خدمتکار هندی و ایرانی به صف ایستاده‌اند. غذا در روغن کنجد شیرین، روغن بادام یا روغن زیتون و با ترکیبی از فلفل قرمز، نخود، پیاز، زنجبیل تازه سرخ شده است.

نمونه ۶- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سوپ و ادویه کاری (تصویر ۶)

این نگاره، شاه غیاث‌الدین را نشان می‌دهد که زیر یک سایه بان در باغ نشسته است آشپز و اجاق‌گاز در پیش‌زمینه تصویر مشاهده می‌شوند. به نظر می‌رسد که نقاش، فردی متفاوت با نقاش دیگر نگاره‌ها است زیرا برخلاف ترکیب بندی رایج دیگر نقاشی‌های این نسخه که افراد به صورت تکی یا گروهی قرار دارند در این نگاره خدمه و شاه در یک ردیف قرار گرفته‌اند. روش طراحی سر خدمه هم که در یک مسیر مستقیم بوده است. طرز تهیه سوپ و میزان مواد مورد نیاز آن نیز در حاشیه نسخه نوشته شده است.

نمونه ۷- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ کوفته (تصویر ۷)
 در اینجا سلطان غیاث‌الدین بر روی نیمکت نشسته و آشپزها در حال طبخ کوفته نوعی غذای ایرانی هستند. ملازمان در دو طرف وی ایستاده‌اند، چهره ملازمان هندی و ایرانی است. پس‌زمینه تپه‌های بلند و پراز گل، به رنگ روشن به تبعیت از مکتب ترکمانان است. طرز طبخ کوفته بدین گونه ذکر شده که گوشت را خرد و خوب له کنید و دوباره آن را بر روی سنگ آسیاب قرار داده و ریزریز کنید. مقداری زردچوبه، زیره سبز، نازنج، میخک، نمک و فلفل را به آن اضافه و باهم مخلوط نموده و به تدریج پیزید.

که بیشتر با ذائقه ایرانی سازگار است مانند خوردن: کباب مرغ، شیر نازگیل، گوشت بره، گل رز، شکر و آب، انجیر، عسل، نمک، سرکه، گندم، برنج، عناب، نخود و فلفل.

نمونه ۳- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سوپ و خورششت قیمه (تصویر ۳)

نقاش طبخ سوپ و خورششت قیمه غذایی ایرانی را در این نگاره به تصویر کشیده است. کاربرد زیره، زعفران، نمک، زردچوبه، فلفل، زنجبیل تازه و پیاز خردشده مطابق با طبخ غذای ایرانی است. شاه در چادر نشسته و ملازمان او زنان هندی با گوشواره‌های حلقه‌ای آویزان در کنارش نشسته‌اند. در بالای سر سلطان غیاث‌الدین دو نفر با چهره ایرانی نظاره‌گر صحنه از چشم‌انداز بالا هستند. در سمت راست سلطان دو آشپز بر زمین نشسته‌اند و مشغول خرد کردن گوشت برای طبخ قیمه هستند. چهره و لباس آشپزها کاملاً ایرانی است. در سمت راست نگاره چند نفر در پشت تپه بالباس و چهره هندی ایستاده و صحنه را تماشا می‌کنند. شیوه قرارگیری ردیفی پیکره‌ها، یادآور سبک ترکمانان شیراز است.

نمونه ۴- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ حریره و تهیه شربت (تصویر ۴)

شاه به همراه ملازمان در زیر سایه بان نشسته است. زن در کنار سلطان هند با گوشواره ای آویز نشسته است. در سمت راست سلطان تعدادی خدمه با چهره ایرانی در حال پذیرایی و خدمت به وی هستند. دو زن در حال آشپزی بر روی زمین نشسته و دستور طبخ شربت و حریره را نوشته‌اند. در این نگاره نیز حکومت هند و دربار سلطان غیاث‌الدین به عنوان یک فضای نشانه‌ای در مواجهه با یک نوع غذای ایرانی که از مرز نشانه‌ای عبور کرده و به فضای درون وارد شده است، آن را ضمن سازوکار ترجمه، از طریق استفاده از سبک طبخ ایرانی، مورد جذب قرار می‌دهد.

تصویر ۷- طرز تهیه کوفته.
(Titley, 2005, 90)

تصویر ۶- طرز تهیه سوپ و ادویه کاری.
(Titley, 2005, 44)

جدول ۲- تأثیر عناصر مکتب ترکمانان بر نگاره‌های نعمت‌نامه.

ویژگی‌های هنری نگاره‌ها	عناصر سازوکار جذب از ترکمانان	نمونه نگاره‌ها	نشانه‌ها عنوان نگاره‌ها
<ul style="list-style-type: none"> • فقط چهره شاه هندی 	<ul style="list-style-type: none"> • ترسیم جانوران به شیوه خام‌دستی مکتب ترکمانان • تأکید کمتر بر روی خطوط • پس‌زمینه فرشی از گل و گیاه • چهره‌های پیکره‌ها به شیوه ایرانی 		<p>۱- نگاره صحنه شکار سلطان غیاث‌الدین</p>
<ul style="list-style-type: none"> • چهره شاه هندی • چهره تعدادی از ملازمان هندی 	<ul style="list-style-type: none"> • ملازمان با چهره‌های ایرانی • پس‌زمینه پر از عناصر گیاهی و ابرهای • پیچان چینی به شیوه مکتب شیراز • رنگ مسلط صحنه زرد و سبز به شیوه ترکمانان 		<p>۲- نگاره صحنه استراحت سلطان غیاث‌الدین</p>
<ul style="list-style-type: none"> • چهره شاه هندی • شاه در چادر نشسته و ملازمان او زنان هندی با گوشواره‌های حلقه‌ای آویزان • در سمت راست نگاره چند نفر ایستاده در پشت تپه بالباس و چهره هندی صحنه را تماشا می‌کنند. 	<ul style="list-style-type: none"> • طبخ سوپ و خورشت قیمه که غذایی ایرانی • کاربرد زیره، زعفران، نمک، زردچوبه، فلفل، زنجبیل تازه و پیاز خردشده • مطابق با طبخ غذای ایرانی • ملازمان بالای سر سلطان غیاث‌الدین • دو نفر با چهره ایرانی • چهره و لباس آشپزها کاملاً ایرانی است. • شیوه قرارگیری ردیفی پیکره‌ها، یادآور سبک ترکمانان شیراز است. 		<p>۳- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سوپ و خورشت قیمه</p>
<ul style="list-style-type: none"> • چهره شاه هندی • زن در کنار سلطان هندی با آویزه بلندی در گوش 	<ul style="list-style-type: none"> • در سمت راست سلطان تعدادی خدمه با چهره ایرانی در حال پذیرایی و خدمت به سلطان • دو زن در حال آشپزی بر روی زمین نشسته با چهره ایرانی • طبخ شربت و حریره غذای ایرانی 		<p>۴- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ حریره و تهیه شربت</p>
<ul style="list-style-type: none"> • سلطان با چهره هندی • دو نفر در حال آشپزی با چهره هندی و ایرانی بر روی زمین نشسته‌اند • خدمتکار هندی به‌صاف ایستاده 	<ul style="list-style-type: none"> • طبخ غذای ایرانی شبیه به سمبوسه • تعدادی ملازم با چهره ایرانی 		<p>۵- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سمبوسه</p>

ویژگی‌های هنری نگاره‌ها	عناصر سازوکار جذب از ترکمانان	نمونه نگاره‌ها	نشانه‌ها عنوان نگاره‌ها
<ul style="list-style-type: none"> • سلطان با چهره هندی • خدمتکار هندی به‌صاف ایستاده 	<ul style="list-style-type: none"> • روش طراحی سر خدمه هم که در یک مسیر مستقیم به شیوه ترکمانان • تهیه سوپ غذای ایرانی • خدمتکار ایرانی به‌صاف ایستاده 		<p>۶- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ سوپ و ادویه کاری</p>
<ul style="list-style-type: none"> • سلطان با چهره هندی • چهره ملازمان هندی و ایرانی 	<ul style="list-style-type: none"> • چهره ملازمان هندی و ایرانی • پس‌زمینه پر از گل و تپه‌های بلند و پس‌زمینه به رنگ روشن از ویژگی‌های مکتب ترکمانان • طبخ کوفته غذای ایرانی 		<p>۷- نگاره شاه و ملازمان در حال طبخ کوفته</p>

نتیجه

هویتی آن‌ها آشکار گردید. این آثار پس از ورود به نظام نشانه‌ای کشور هند، ضمن سازوکار ترجمه به نظام نشانه‌ای جدید و جذب و طرد در آن فرهنگ، همچنان هویت هنری و فرهنگی خود را حفظ کرده‌اند. این آثار، دلالت‌های معنایی نگارگری ترکمانان را همراه خود به نگارگری هند برده‌اند. تمام ویژگی‌های نگارگری مکتب ترکمان شیراز از جمله ترکیب بندی، پس‌زمینه پراز گل، برتری منظره بر انسان، فرشی از گل و گیاه در سراسر زمین. شکل بندی ویژه ابرها؛ گل و بته، صخره‌ها و درختان، سبزینه‌های قراردادی و هندسی، گیاهان ساده و افق صخره‌های هستند که به وضوح در نگاره‌های نعمت‌نامه دیده می‌شوند. علاوه بر اینها انواع غذاهای ایرانی از جمله سمبوسه، آش، کوفته، قیمه، انواع ماهی، ادویه‌ها، دسرها مانند حریره بادام و شیربرنج، شربت‌ها و داروهای گیاهی نیز طبق دستور آشپزی ایرانی در نگاره‌ها توسط آشپزها در حال طبخ بوده و به تصویر کشیده شده‌اند.

در پنجاه تصویر نگاره نعمت‌نامه، نفوذ مکتب ترکمانان شیراز کاملاً آشکار است. مخصوصاً در ابتدای نسخه خطی، تأثیرات ایرانی مکتب ترکمانان کاملاً هویدا است اما به تدریج مشخصات سبک هندی در معماری طراحی چهره‌ها و حالت نیم‌رخ قرار گرفتن چهره‌ها غلبه می‌کند. در پاسخ به سؤال این پژوهش باید اذعان داشت که با توجه به اهمیت حضور دیگری در برابر خود، نظریه‌ی سپهر نشانه‌ای که در نشانه‌شناسی فرهنگی مطرح شده است، بستر نظری مناسبی برای مطالعه‌ی تطبیقی تأثیر نشانه‌های فرهنگی دو منطقه ایران و هند بر یکدیگر است. به دلیل مناسبات خاص فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و ... بین ایران و هند در دوره‌های مختلف، ویژگی‌های نگارگری و نشانه‌های فرهنگی ایران در آثار هنری هند از جمله نگارگری که نمونه موردی این پژوهش است، انعکاس پیدا کرد و با ورود این آثار به فضای فرهنگی (نشانه‌ای) نگارگری هند، مؤلفه‌ها و کارکرد

پی‌نوشت‌ها

- 6 Greimas.
- 7 Floch.
- 8 Boutaud.
- 9 Marrone.
- 10 Fontanill.

- 1 Malwa.
- 2 Mandu.
- 3 Baz Bahadur.
- 4 Barthes.
- 5 Lévi-Strauss.

فهرست منابع

- Caldwell, Melissa L (2004), Domesticating the French Fry, McDonald's and Consumerism in Moscow, *Journal of Consumer Culture*, Volume: 4, issue: 1, pp. 5-26.
- Cobley, P & Randviir, A (2009), What is sociosemiotics?, *Semiotica*, 173 (1/4), pp. 1-39. Published Online: 2009-02-12 | DOI: https://doi.org/10.1515/SEMI.2009.001.
- Counihan, Carole & Van Esterik, Penny (2013), *Food and Culture: A Reader*, Routledge, New York.
- Danesi, Marcel (2006), *Food: Semiotics, Encyclopedia of Language & Linguistics*, pp. 533-538, Elsevier Science.
- Danesi, Marcel (2004), *Messages, Signs, and Meanings: A Basic Textbook in Semiotics and Communication Theory*, third Edition, Canadian Scholars' Press, Toronto.
- Fischler, Claude (1980), Food habits, social change and the nature/culture dilemma, *Social Science Information*, Volume: 19, Issue: 6, pp. 937-953.
- Ljungberg, Christina (2003), Meeting the Cultural Other: Semiotic Approaches to Intercultural Communication, *Studies in Communication Sciences*, Vol.3, No.2, pp. 50-77.
- Lotman, J (1990), *Universe of the mind: A semiotic theory of culture*, Indiana University Press, Bloomington.
- Lotman, Juri & Clark, Wilma (2005), On the semiosphere", *Sign Systems Studies*, 33 (1), pp. 205-226.
- Parasecoli, F (2011), Savoring semiotics: Food in intercultural communication, *Social Semiotics*, 21 (5), pp. 645-663.
- Posner, R (2004), Basic Tasks of Cultural Semiotics, *Signs of Power - Power of Signs*, pp. 56-89. Vienna: INST.
- Randviir, A (2007), On spaciality in Tartu-Moscow cultural semiotics: The semiotic subject, *Sign Systems Studies*, 35 (1), pp. 137-159.
- Robinson, Basil William (1993), *Fifteenth-century Persian painting: problems and issues*, NYU, New York.
- Skelton, Robert (1959), The Ni"mat Nama: a Landmark in Malwa Painting, *Marg*, Vol. 12, No. 3, pp. 44-50.
- Titley, Norah M (1964), An Illustrated Persian Glossary of the 16th Century, *British Museum Quarterly*, Vol. XXIX, pp. 15-19.
- Titley, Norah M (2005), *The Nimatnama Manuscript of the Sultans of Mandu: the Sultan's Book of Delights*, Routledge, London.
- Torop, Peter (2002b), Translation as translating as culture, *Sign Systems Studies*, 30 (2), pp. 593-605.
- Torop, Peter (2002a), Introduction: Re-reading of Cultural Semiotics, *Sign Systems Studies*, Vol. 30, pp. 395-404.
- Ziauddin, Muhammad (2005), *Role of Persians at the Mughal Court: A Historical Study, During 1526 A.D. TO 1707 A.D.* PH.D Thesis of Philosophy in History; Quetta, Pakistan; University of Balochistan.
- آژند، یعقوب (۱۳۸۱)، مکتب نگارگری ترکمان (۸۲۳-۹۲۶ ه)، هنرنامه، شماره ۱۷، صص ۳۴-۴۷.
- برومند، صفورا (۱۳۹۴)، کورنوکوپیا در سپهر نشانه ای عصر اشکانی، فصلنامه مطالعات تاریخ فرهنگی، دوره ۶، شماره ۲۴، صص ۱-۳۳.
- پاکباز، رویین (۱۳۷۹)، نقاشی ایرانی از دیرباز تا امروز، نارستان، تهران.
- پوسنر، رولان (۱۳۹۰)، اهداف اصلی نشانه‌شناسی فرهنگی. ترجمه: شهناز شاه طوسی، در کتاب: مجموعه مقالات نشانه‌شناسی فرهنگی، گروه مترجمان به کوشش فرزانه سجودی، علم، تهران.
- توروپ، پیتر (۱۳۹۰)، نشانه‌شناسی فرهنگی و فرهنگ، ترجمه: فرزانه سجودی، در کتاب: مجموعه مقالات نشانه‌شناسی فرهنگی، گروه مترجمان به کوشش فرزانه سجودی، علم، تهران.
- درزی، قاسم؛ پاکتچی، احمد (۱۳۹۴)، نقش ترجمه فرهنگی در مطالعات میان رشته ای با تأکید بر الگوهای نشانه‌شناسی فرهنگی، فصلنامه میان رشته‌ای در علوم انسانی، دوره ۶، شماره ۴، صص ۸۳-۹۷.
- سجودی، فرزانه (۱۳۸۵)، درآمدی بر نشانه‌شناسی خوراک: بررسی نمونه‌ای از گفت‌وگو بین‌سینمایی، در: مجموعه مقالات دومین هم‌اندیشی نشانه‌شناسی هنر، به کوشش حمیدرضا شعیری، تهران، انتشارات فرهنگستان هنر، صص ۳۳-۴۹.
- سجودی، فرزانه؛ برامکی، سار (۱۳۹۵)، چالش عناصر هویت‌ساز سرزمین مادری و میزبان در فضاهای بین‌گفت‌وگویی مهاجرت در رمان‌های ادبیات مهاجرت فارسی، جستارهای زبانی، شماره ۳۳، صص ۱۹-۴۲.
- سجودی، فرزانه؛ برامکی، اعظم (۱۳۹۳)، عروس مهاجر، تثبیت هویت فرهنگی «خود» در سرزمین میزبان از طریق فرآیند دیگری‌سازی در منظومه خسرو و شیرین نظامی، کهن‌نامه ادب پارسی، شماره ۳، صص ۱-۲۴.
- شایسته‌فر، مهناز (۱۳۸۴)، عناصر هنر شیعی در نگارگری و کتیبه‌نگاری تیموریان و صفویان، نشر مؤسسه مطالعات هنر اسلامی، تهران.
- شایگان، داریوش (۱۳۶۲)، ادیان و مکتب‌های فلسفی هند، ج ۱، امیرکبیر، تهران.
- غروی، مهدی (۱۳۴۸)، حمزه‌نامه: بزرگ‌ترین کتاب مصور فارسی، مجله هنر و مردم، شماره ۸۵، صص ۳۱-۳۴.
- قاضی احمد قمی (۱۳۸۳)، گلستان هنر، تصحیح احمد سهیلی خوانساری، انتشارات منوچهری، تهران.
- گرابر، اولک (۱۳۹۰)، مروری بر نگارگری ایرانی، ترجمه مهرداد وحدتی، نشر فرهنگستان هنر، تهران.
- لوتمان، یوری و اوسینسکی، بی. ای (۱۳۹۰)، در باب سازوکار در نشانه‌شناختی فرهنگ، ترجمه فرزانه سجودی، در کتاب: مجموعه مقالات نشانه‌شناسی فرهنگی، گروه مترجمان به کوشش فرزانه سجودی، علم، تهران.
- لیونگبرگ، کریستینا (۱۳۹۰)، مواجهه با دیگری فرهنگی، ترجمه تینا امراللهی، در کتاب: مجموعه مقالات نشانه‌شناسی فرهنگی، گروه مترجمان به کوشش فرزانه سجودی، علم، تهران.
- مرتضایی، محمد (۱۳۸۷)، علل مهاجرت نگارگران ایرانی به هند، مجله آینه میراث، شماره ۴۰، صص ۲۶۵-۲۸۸.

The Impact of the Shiraz Turkmen School Painting on the *NimatNameh* Paintings in India (With the Lutman's Semiosphere Approach)

Fattaneh Mahmoudi¹, Saeid Akhavan², Hamoon Mahdavi³

¹ Associate Professor, Faculty of Art and Architecture, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

² M.A. in Art Research, Faculty of Art and Architecture, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

³ M.A. in Art Research, Faculty of Art and Architecture, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

(Received 24 Apr 2018, Accepted 17 Sep 2018)

For many years, the two great civilizations of Iran and India have repeatedly shared their cultural traditions throughout history. This article, illustrates the book of the cooking *NimatNameh* in India, that illustrated by Iranian painters, deals with the effects of the painting in the school of Turkmen in Shiraz on this manuscript. The *Ni'matnāma* is a late fifteenth-century book of the recipes of the eccentric Sultan of Mandu (Madhya Pradesh), Ghiyath Shahi, collected and added to by his son and successor, Nasir Shah. It contains recipes for cooking a variety of delicacies and epicurean delights, as well as providing remedies and aphrodisiacs for the Sultan and his court. It also includes important sections on the preparation of betel leaves as well as advice on the logistics of hunting expeditions and warfare. The text provides a unique and tantalising account of rarified courtly life in a fifteenth-century Indian Sultanate region. There is only one known copy of the Sultan's Book of Delights in existence and it is held in the Oriental and India Office Collections of the British Library. The manuscript is illustrated with fifty elegant miniature paintings, most of which show the Sultan, Ghiyath Shahi, observing the women of his court as they prepare and serve him various dishes. The book is fascinating in that the text documents a remarkable stage in the history of Indian cookery whilst the miniatures demonstrate the influence of imported Persian artists on the style of the Indian artists employed in Ghiyath Shahi's academy. It now bears the title *Ni'matnāma-i alDīn Shāhī*. The work consists of recipes for food and drink, for the preparation and distillation of perfumes and essences and also for aphrodisiacs and

remedies for illnesses the first few miniatures are painted in a distinctive Shiraz (Southern Iranian) style but, increasingly, the later illustrations show the indigenous styles of book painting found in Central and Western India. They are important as the earliest known example of miniature painting in an Islamic Deccani style. In addition, the text itself is a very early example of written Urdu. For the first time a facsimile of the original text is reproduced for a scholarly audience. Norah M. Tiley, the British Library's retired curator of illustrated Persian manuscripts, has translated this exquisite book. The problem in this study is: how can the reading of the sign language system of the School of Turkmen School in Shiraz be read on the illustrations of the cooking book paintings in India with a semiosphere approach? The purpose of this paper is to examine the influence of the Timurid painting in contrast to Indian painting in *NimatNameh* manuscript the method of research is descriptive-analytical with the approach of cultural semiotics of Lutman. The result of the research suggests that the remaining version of Sultan Ghiyath-ed-Din's period represents the presence of Iranian painters and painters in Shiraz at Shah Mandu's court.

Keywords

Painting of Shiraz School, *NimatNameh*, Indian Painting, Semiosphere.